

Alena Vávrová

Shrnutí problematických míst v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek

Praha

2020

Tato zpráva byla vydána v rámci projektu „Centrum podpory náhradní rodinné péče III“ díky finanční podpoře Nadace Sirius. Více informací o projektu a dalších publikacích naleznete na www.nahradnirodina.cz a www.centrumpodpory.cz.

Děkujeme Nadaci Sirius za finanční a dlouhodobou podporu aktivit směřujících ke zlepšení péče o ohrožené děti v České republice. Účastníkům kulatých stolů děkujeme za milé přijetí a podnětné diskuse, založené na jejich bohatých zkušenostech z praxe.

Shrnutí problematických míst v oblasti sociálně-právní ochrany dětí
a náhradní rodinné péče

© Alena Vávrová

© STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek, Praha 2020

Vydalo STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, spolek
Jelení 91, 118 00 Praha 1
info@nahradnirodina.cz
www.nahradnirodina.cz

Odborná garantka: PhDr. Věduna Bubleová
Jazyková a redakční korektura: Mgr. Klára Trubačová

Úvod

V rámci dlouhodobé spolupráce s Nadací Sirius a Centrem podpory, o. p. s. jsme získali jedinečnou příležitost seznámit se podrobněji s tím, jaká je a jak se v průběhu let vyvíjí situace v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (speciálně v oblasti náhradní rodinné péče) v jednotlivých krajích naší republiky.

Díky podpoře Nadace Sirius jsme měli možnost v rámci projektů Centra podpory NRP opakovaně zrealizovat, v určitém časovém sledu, setkávání odborníků pracujících v systému sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD) a náhradní rodinné péče (dále jen NRP) v jednotlivých regionech. Na těchto setkáních, která probíhala formou kulatých stolů, jsme diskutovali se zástupci státní i nestátní sféry nad tématy, která se v této oblasti ukazují jako stěžejní. Mapovali jsme současnou praxi i její vývoj, hledali jsme problematická místa a také příklady dobré praxe. Tyto poznatky jsme pak předávali účastníkům setkání v dalších krajích, tak aby se mohly stát případně inspirací při řešení problémů v jejich regionu. Rozvíjením diskuzí jsme také usilovali o prohlubování spolupráce mezi jednotlivými aktéry. Těšilo nás, když se přímo na některém setkání, díky výměně zkušeností mezi účastníky, podařilo nalézat určitý konsenzus, který se ukazoval jako reálná cesta k vyřešení situace v rámci konkrétního kraje. Potěšující bylo, když jsme skutečně na nějakém následném setkání po čase viděli, že se nápady na zlepšení, díky propojení aktérů a nastavení lepší spolupráce, opravdu podařilo zrealizovat.

Uvědomujeme si, že se našich kulatých stolů většinou účastnili ti, kterým sociálně-právní ochrana dětí a oblast náhradní rodinné péče skutečně leží na srdci. Vážíme si toho, že všichni byli velmi otevření a sdíleli s námi své zkušenosti. Účastníci setkání svými nápady přispívali k vytváření návrhů, které mohou přinést pozitivnější výsledky v diskutovaných oblastech nejen v jednotlivých regionech, ale i celorepublikově. Z toho, kolik případů dobré praxe jsme na setkáních zaznamenali, je patrné, že naštěstí dalších takových nadšenců je v oblasti SPOD a NRP v naší republice hodně. **Ukazuje se, že příklady dobré praxe stojí právě především na angažovanosti lidí, kteří se tomuto oboru věnují, a to ať již ve sféře státní, či v neziskovém sektoru. Samotný systém jako celek bohužel moc uspokojivé výsledky nepřináší.**

Vyjdeme-li z Úmluvy o právech dítěte¹, která je závazná i pro naši republiku, tak článek 3 jasně deklaruje, že ***zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*** V našich zákonech (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí; zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) je zájem dítěte zohledňován, ale diskutující na kulatých stolech upozorňovali na skutečnost, že se bohužel **v praxi setkávají s tím, že někdy jsou práva rodičů nadřazována nad práva dětí a pohled na to, co je zájem dítěte, je často nejednotný.**

Na příklady dobré praxe i na problematická místa jsme upozorňovali v závěrečných zprávách z jednotlivých kulatých stolů² i ve shrnujících závěrečných zprávách, které byly prezentovány na našich

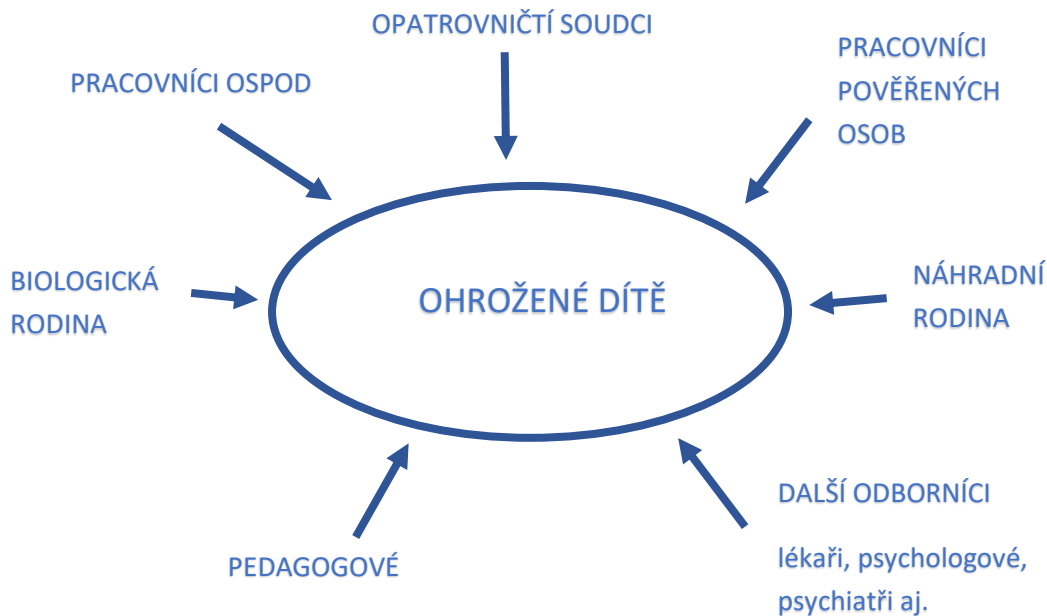
¹ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.

² Výstupy ze setkání zástupců KÚ, OSPOD a NNO poskytujících služby v NRP v jednotlivých krajích ČR (Jan Paleček)166.22 KB [Osvojení – Výsledky on-line dotazování mezi pracovníky OSPOD, NRP a KÚ v jednotlivých krajích \(Ondřej Novák\)437.70 KB.](#)

konferencích. Za účelem zlepšení oblasti náhradní rodinné péče, která se věnuje osvojování dětí v České republice, byl zpracován „Model osvojování“.

V této stručné zprávě bychom se chtěli zaměřit na stěžejní problematická místa z pohledu účastníků kulatých stolů.

Dítě v systému sociálně-právní ochrany

Nezletilé dítě je odkázáno na pomoc druhých. Pro jeho zdárný vývoj je nezbytné, aby mělo zajištěno stálé a bezpečné prostředí. Na výše uvedeném schématu je naznačena síť těch, kdo se nějakým způsobem na utváření prostředí kolem dítěte mohou podílet. V první řadě jsou to vlastní rodiče, vlastní rodina. **Pokud však rodina ve svých funkcích selhává, pak jsou zde další aktéři, kteří by měli být v rámci sociálně-právní ochrany dětí nápomocni tomu, aby se nepříznivá rodinná situace vyřešila co nejdříve, a to především ku prospěchu dítěte. Nelze-li tomu dostát v čase tak, aby vývoj dítěte nebyl narušen, pak by mu mělo být nalezeno jiné, stálé a bezpečné náhradní rodinné prostředí, ve kterém by mělo dítě možnost prospívat po všech stránkách.**

Pokud bychom měli stručně shrnout naše zjištění z kulatých stolů, pak je zřejmé, že **bez faktického přijetí společné filosofie, že zájem dítěte by měl být předním hlediskem při rozhodování všech, kdo by se na pomoci dítěti měli podílet, se veškeré úsilí o ochranu dítěte může mít účinek.** Pro dobré výsledky je ovšem také nezbytná **součinnost a koordinovanost všech aktérů a bezesporu také jejich shodný pohled na to, co vlastně zájem dítěte je.**

Pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností

Pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností patří k těm, kdo mají k ohroženým dětem a jejich rodinám nejbližší.

Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) má vůči dítěti velmi důležité postavení, bývá často ohroženým dětem soudem ustanoven jako opatrovník. Je pověřen chránit a hájit jejich zájmy, a to i v případě kolize se zájmy jejich rodičů. **Z pohledu veřejnosti je však role sociálního pracovníka OSPOD vnímána většinou spíše negativně.** Tomu přispívá právě působení sociálních pracovníků v případě ochrany zájmů dítěte jako např. při rozvodu rodičů, či v případě nutnosti odebrání dítěte z rodiny. Diskutující upozorňovali na to, že ani média se nijak nesnaží o pozitivní prezentaci této

profese, bohužel je tomu spíše naopak. S příklady účinné pomoci a dobré praxe, někdy i záchrany života dítěte, se v mediálním prostoru prakticky nesetkáváme. Pro média se zdají být patrně málo atraktivní. Účastníci setkání se shodli na tom, že z tohoto důvodu je potřeba zaměřit pozornost na zvýšení statusu pracovníků OSPOD a usilovat i o zlepšení celkového povědomí společnosti o významu a důležitosti sociální práce.

Pracovníci OSPOD mají v rámci své působnosti roli **kontrolní i podpůrnou**. Někdy se tyto role dobře prolínají, jindy ale na sebe naráží. Zástupci OSPOD i NNO zmiňovali, že je někdy složité takové situace adekvátně vybalancovat. Upozorňovali na **přetížení pracovníků OSPOD**, jejich **zahlcenost** množstvím klientů, ale i **narůstající administrativou**. Velká **zodpovědnost, nejasnosti v legislativě** a někdy i **nedostatečná opora** u nadřízených orgánů způsobuje mnohdy **nejistotu pracovníků při rozhodování**, která může negativně ovlivňovat řešení situace ohrožených dětí. V diskuzích také zaznívalo, že pracovníci OSPOD jsou **sice pravidelně vzdělávání**, ale mnohdy **nemají dostatečné poznatky z oblasti raného traumatu, vývoje vztahů a potřeb dítěte**. V poslední době dochází také **k častější fluktuaci** těchto pracovníků, což u klientů nevzbuzuje potřebnou důvěru.

Z probíhajících diskuzí na setkáních se ukázalo, že **intenzivnější práce s rodinou dítěte většinou probíhá spíše na dobrovolné bázi a rodiny se bohužel do sociálně-aktivizačních služeb (dále jen SAS) zapojují velmi málo**. Přitom, aby se včas předcházelo větším problémům, by práce s rodinou měla mít především preventivní charakter. Zjistili jsme, že **v naší republice není vytvořena dostatečná síť organizací, která by se věnovala SAS, a odborníci si stěžovali, že těmto službám chybí jasnější rámec a limity**. **Úřady nemají pro práci s rodinou dostatek terénních pracovníků. V regionech také chybí organizace, které by poskytovaly terapeutickou pomoc problematickým rodinám a na terapie nejsou dostatečné finanční prostředky**. Někteří pracovníci OSPOD zmiňovali i to, že terapeutickou pomoc by mnohdy potřebovaly také matky, které přivolily k osvojení a těžko se s touto situací vyrovnávají. Někteří diskutující upozorňovali na to, že biologičtí rodiče dítěte svěřeného do osvojení nebývají připravováni na skutečnost, že by je v budoucnu mohlo dítě nějakým způsobem kontaktovat. Vzhledem k tomu, že osvojené děti mají často přirozenou potřebu poznat svou původní rodinu, tak takových konfrontací v poslední době přibývá. Systém péče o ohrožené děti a rodiny je bohužel nijak neošetřuje.

Zástupci OSPOD i NNO se shodli na tom, že nejúčinnějším nástrojem řešení složitých situací jsou **případové konference**, na kterých se sejdou všichni, jichž se případ dotýká, případně konference rodinné. Bylo však konstatováno, že někde na jejich organizování **chybí čas i prostředky**. Problémem někdy ale také bývá **odlišnost pohledu účastníků konference** při vyhodnocování rizikových faktorů, zvláště např. při rozhodování o odebírání dítěte z rodiny.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Zvýšení prestiže pracovníků OSPOD (zlepšení mediálního obrazu).*
- *Navýšení počtu pracovníků OSPOD, tak aby nedocházelo k jejich přetížení a měli dostatek času věnovat se přímé práci s klienty (posílení terénní práce – sanace rodin by mohla být účinnější, kdyby probíhala dvoufázově (viz. návrh ze setkání v Pardubickém kraji).*
- *Edukace pracovníků OSPOD v otázkách attachmentu a diagnostiky ohroženého dítěte, zaměřená na osvojování terapeutických technik a přístupů.*
- *Výše uvedená témata zařadit i do školních osnov institutů, odkud sociální pracovníci do praxe přicházejí.*
- *Zlepšení koordinovanosti a spolupráce mezi OSPOD a sociálně-aktivizační a sociální službou, která na práci OSPOD navazuje.*
- *Více prostoru a prostředků pro pořádání případových konferencí, které se v praxi osvědčují.*
- *Rozšíření sítě dětských psychologů, psychiatrů a terapeutů.*
- *Zlepšení bytové politiky, vyřešení problematické otázky sociálního bydlení.*

Neziskové organizace pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Neziskové organizace, které jsou pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen pověřené osoby) jsou úzce propojené s prací sociálních pracovníků úřadů a doplňují spektrum potřebných služeb v rámci konkrétního pověření. Potěšující je, že se v poslední době mezi pracovníky pověřených osob i OSPOD významně **prohloubila vzájemná důvěra** a celkově **zlepšila i spolupráce**. Také je patrné, že **sít pověřených osob se postupně na území České republiky rozšiřuje**. Přesto účastníci setkání upozorňovali i na oblasti, kde je dosud jejich **dostupnost malá, či úplně chybí** (např. organizace zaměřené na sanaci rodin, či organizace, které by podporovaly osvojitelské rodiny). **Postavení neziskového sektoru** v České republice **je nejisté**, zvláště z hlediska dlouhodobější udržitelnosti. Systém, který zde funguje, **nedává záruky stálejší podpory**. Účastníci setkání zmiňovali, že některé organizace byly z finančních důvodů nuceny svou činnost ukončit, přestože jejich působení bylo hodnoceno jako velmi úspěšné a v regionu potřebné. Přitom je zřejmé, že v tak citlivé oblasti, jakou je sociálně-právní ochrana dětí a náhradní rodinná péče, je výhled na dlouhodobou spolupráci a péči pro klienty jistě velmi důležitý. Na kulatých stolech jsme se ale setkali také s názory pracovníků OSPOD, kteří upozorňovali na to, že **kvalita některých pověřených osob není na potřebné úrovni**, proto by tito uvítali přísnější kritéria posuzování organizací při získávání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Nastavení přísnějších kritérií při posuzování organizací, které žádají o pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.*
- *Větší kontrola kvality poskytovaných služeb.*
- *Změna systému finančního zabezpečení NNO.*
- *Podpora rozvoje služeb SAS, služeb pro osvojitelské rodiny, služeb asistovaného kontaktu, služeb pro dospívající opouštějící pěstounskou péči, podpora speciálních služeb pro příbuzenskou pěstounskou péči, podpora terapeutických služeb apod.*

Soudy

Po přijetí nového občanského zákoníku (dále jen NOZ) panoval v soudní praxi v oblasti rodinného práva, speciálně v NRP, velký chaos. Situace se časem zlepšila, ale **nejednotný přístup k výkladu některých ustanovení a právních předpisů trvá dosud**. V oblasti NRP byl účastníky setkání zmiňován především **odlišný postoj soudců k využívání předběžných opatření**, či rozhodování v těch případech, kdy má dítě možnost přejít z pěstounské péče na přechodnou dobu do péče prověřených budoucích osvojitelů. Zástupci OSPOD také zmiňovali **laxnost v rychlosti řízení opatrovnických soudů a jejich snahu o přenášení příslušnosti**, která oddaluje řešení situace ohrožených dětí. **V nemalé míře zaznívalo, že soudci v některých regionech nerespektují doporučení a stanoviska OSPOD** (např. někteří podporují kontakt dítěte s biologickou rodinou za každou cenu, byť to z pohledu odborníků již dítěti škodí a pěstouny to demotivuje. Stejně tak někteří soudci rozhodují o svěřeni dítěte do péče prarodičů, i když není předpoklad, že výchovu a péči o dítě budou schopni zvládnout, ať již pro jejich zdravotní stav, či vysoký věk, nebo proto, že je to rodina dlouhodobě nefunkční. Jinde zase soudy zásadně nevychází vstříc návrhům na svěřeni dětí do pěstounské péče prarodičů a rozhodují pouze o svěřeni do péče jiné osoby. To může být pro prarodiče, kteří jsou již v důchodu, velmi složitá situace. Často totiž pečují o vnoučata ve školním věku a jejich finanční prostředky jim na zabezpečení péče a uspokojení potřeb dětí nemusí stačit. Na dávky pěstounské péče jim takto nárok nevznikne. Soud sice vyměří rodičům vyživovací povinnost, ale ti si ji většinou neplní a pro prarodiče je pak problematické její plnění vymáhat.)

Pracovníky krajských úřadů a úřadů obcí s rozšířenou působností trápí, že **soudci nereagují na jejich úsilí zorganizovat společná pracovní setkávání, na kterých by bylo možné si vzájemně vyjasnit stanoviska a praxi nějakým způsobem sjednotit. Soudní proces je díky tomu pak často pro účastníky řízení naprosto nepředvídatelný**. V jiných krajích se naopak pravidelná setkávání se soudci velmi osvědčila a tam se daří situaci ohrožených dětí v jejich spádové oblasti řešit pružně.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Sjednocení soudní praxe.*
- *Osvěta a edukace soudců a vyšších soudních úředníků především v otázkách potřeb ohroženého dítěte.*
- *V případě svěřování dětí do péče budoucích osvojitelů, kteří prošli prověřením a jsou zařazeni do evidence kraje, zrychlit řízení ve věci samé s ohledem na potřebu dítěte nalézt co nejdříve stálé a bezpečné náhradní prostředí.*
- *Prohloubení spolupráce soudců a pracovníků OSPOD, docílení vzájemného respektu a sjednocení praxe.*
- *Propojení pracovníků OSPOD se Spolkem rodinně-právních a opatrovnických soudců.*

Krajské úřady

Pracovníci krajských úřadů postupně přebírají iniciativu, jelikož ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí metodické vedení pokulhává. Samostatně vypracovávají metodické pokyny, aby se jim podařilo sjednotit praxi alespoň ve svých regionech (jeden z krajů vytvořil dokonce vlastní software pro evidenci dětí a žadatelů, který propojuje pracovníky krajských úřadů s pracovníky OSPOD a vyvíjí i vlastní program pro zajišťování hostitelské péče dětem v dětských domovech, což je v rámci SPOD

téma, které není dosud nijak ošetřeno). **Systém se tak stává pro všechny poměrně nepřehledný, praxe není celorepublikově jednotná.** Krajské úřady také vyvíjejí velkou snahu o informování veřejnosti v otázkách problematiky ohrožených dětí a propagaci náhradní rodinné péče. Při mnohých krajských úřadech fungují speciálně ustanovené pracovní skupiny zaměřené na osvětu, složené ze zástupců OSPOD i NNO, které přichází s velmi zajímavými nápady. Přesto současné situaci, kdy se prakticky celá republika **dlouhodobě potýká s nedostatkem zájemců o poskytování pěstounské péče a vysoké počty dětí v ústavní péči se snižovat příliš nedaří,** by prospělo především **zprehlednění, zjednodušení a celkové propojení systému SPOD.** To se však bez určitých zásahů do právního uspořádání bohužel neobejde. Dle našeho názoru by za současného stavu, ani všemi **navrhovaná celorepubliková kampaň na podporu pěstounské péče, jen těžko mohla přinést potřebné výsledky.**

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Větší podpora a zlepšení spolupráce s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.*
- *Větší propojenost a spolupráce s ostatními kraji.*
- *Vznik centrálního registru dětí a žadatelů o NRP.*
- *Více prostředků na vlastní propagaci NRP, ale zároveň i uspořádání celorepublikových kampaní, které by zprostředkovaly veřejnosti pozitivní obraz NRP, a to především pěstounské péče.*
- *Větší kompetence krajských úřadů v možnostech vyloučit pěstouny, či pěstouny na přechodnou dobu ze systému, pokud kraj shledá vážné důvody.*
- *Větší kompetence krajských úřadů při rozhodování o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.*

Náhradní rodiny

Obecně téma náhradní rodinné péče, ale i téma ohrožených dětí je naší společností spíše opomíjeno. Přitom **počty dětí v ústavní péči jsou v České republice stále alarmující a přibývá i dětí, které žijí v nefunkčních rodinách.** Když se někdo rozhodne přijmout dítě do náhradní rodinné péče, tak jeho motivací je většinou spíše potřeba mít dítě, touha pomoci bývá až na druhém místě. Diskutující uváděli, že **velmi složité je hledání náhradní rodiny pro děti zdravotně znevýhodněné, děti s výchovnými problémy, sourozenecké skupiny a starší děti.**

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Vyšší informovanost veřejnosti (diskuze v médiích, celorepublikové kampaně, vyzdvihnout význam přijetí dítěte do NRP, prezentovat pozitivní příklady z praxe, ale seznamovat veřejnost i s riziky, která svěřením dítěte do náhradní rodinné péče mohou provázet za účelem vytvoření objektivního obrazu).*
- *Zavedení tématu náhradní rodinné péče i sociálně-právní ochrany dětí do učebních osnov na školách.*
- *Docílení toho, aby se zvýšila prestiž náhradních rodičů a zvýšil zájem o přijetí dítěte do NRP.*
- *Nastavení systému zprostředkování NRP tak, aby byl pružný a přehledný.*
- *Vznik centrálního registru dětí i žadatelů.*
- *Kvalitní posouzení a příprava žadatelů o NRP.*
- *Kvalitní síť služeb, které budou zaměřené na zdravotně-sociální podporu, aby náhradní rodiny mohly zvládat péči o děti se zdravotním znevýhodněním, či výchovnými problémy.*

Pěstouni na přechodnou dobu

Institut pěstounské péče na přechodnou dobu je ve všech krajích hojně využíván a vnímán odborníky jako velmi prospěšný. Zkušenosti účastníků setkání ukazují, že zásadní je dobrý výběr pěstounů, jejich příprava, ale i jejich soustavná podpora. V praxi se osvědčují pravidelné supervize těchto rodin, které dávají předpoklad, že rodiny nebudou přetíženy a péči o děti dobře zvládnou. **Přesto poskytování této náročné péče má své limity. V současnosti řada pěstounů na přechodnou dobu již svou činnost postupně ukončuje.** Většinou je to z důvodů vyčerpání, rodinných problémů či zhoršení zdravotního stavu. Nových zájemců o poskytování pěstounské péče na přechodnou dobu moc nepřibývá. Jsou ale i kraje, které mají poměrně stabilní síť spolehlivých přechodných pěstounů. Od počátku uplatnili poměrně přísná kritéria při jejich výběru, což se nakonec osvědčilo.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Kvalitní výběr a příprava.*
- *Možnost specializace pěstounů na přechodnou dobu, dle věku dětí, náročnosti péče apod.*
- *Pravidelné supervize a cílená podpora.*

Pěstouni

Snaha o **snížování počtu dětí v ústavní péči se v naší republice příliš nedaří**, a to především z důvodů **nedostatečného nastavení systému prevence a podpory** pro rodiny s dětmi. Česká republika se také dlouhodobě potýká s **nedostatkem pěstounských rodin**, do jejichž péče by mohly být děti umístěny, než se poměry v jejich biologických rodinách upraví. Ve všech krajích republiky zaznívalo, že **zájem o poskytování této formy náhradní rodinné péče je velmi malý**. Příčin je, dle mínění účastníků setkání, více. Pěstouni **nemají z principu své funkce dané zákonem lehké postavení**. Očekává se od nich, že budou dítěti **vytvářet bezpečné rodinné zázemí**. *Budou o ně pečovat, zajistí jeho výchovu a ujmou se přiměřeně některých práv a povinností rodičů (§ 966 NOZ)*. Na druhé straně je jim dána zároveň **povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči i dalšími příbuznými (§ 967 NOZ)**. Diskutující zmiňovali, že vzhledem k tomu, že se ve své praxi setkávají s tím, že někdy jsou **práva rodičů hájena více než zájmy dětí**, je **role pěstounů mnohdy velmi těžká**. Zvláště pokud je **spolupráce s biologickou rodinou obtížná**. Navíc **předpoklad dlouhodobosti pěstounské péče není nikdy jistý**, pěstouni nevědí, jak dlouho může trvat překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Tato nejistota, dle účastníků setkání, **způsobuje mnohdy nestabilitu v pěstounských rodinách a nepřispívá k pocitu bezpečí**, které mají dítěti vytvářet. Účastníci setkání také upozorňovali na skutečnost, že **děti svěřované do pěstounské péče** mají za sebou často velmi **smutné zkušenosti**, a proto je třeba u nich počítat s různými **specifickými projevy chování**, což vyžaduje od pěstounů terapeutický přístup, tedy určitou **profesionalitu**. Přesto jsou pěstouni za výkon péče odměňováni ze systému dávek, což dle odborníků není v pořádku. Dle jejich mínění by bylo vhodnější, aby se tato forma náhradní rodinné péče stala **zaměstnáním**. Domnívají se, že tím by se tím zvýšila i její **prestíž a vážnost**.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Kvalitní výběr a příprava pěstounů.*
- *Změna postavení pěstounů a jejich financování (pěstounská profese jako zaměstnání).*
- *Psychologická opora pěstounů a odlehčovací služba.*
- *Zlepšení kvality některých doprovodných organizací a asistovaných kontaktů rodičů s dítětem.*
- *Kvalitní vyhodnocování toho, co je v zájmu dítěte.*
- *Dostupnost služeb.*

Pěstouni z řad příbuzných

Ve většině krajů tvoří 80 až 90 % pěstounské péče typ péče příbuzných. V diskuzích zaznívala poměrně velká kritika této formy svěřování dětí do péče širší rodiny z mnoha důvodů. Diskutující se shodovali v tom, že by bylo vhodnější příbuzenskou pěstounskou péči upravit jiným způsobem a oddělit ji od běžné pěstounské péče. Pěstouni z řad příbuzných **neprochází přípravou na přijetí dítěte, ani odborným posouzením** a mají i **jiné potřeby než běžní pěstouni**. Pomoc, kterou tito pěstouni potřebují, má spíše **charakter sanace rodiny**, jelikož se často jedná **o zacyklené problémy a vztahy v rodině**. Pěstouni z řad příbuzných **nebývají motivováni přijímat odbornou pomoc**. Zkušenosti ukazují, že někdy dokonce dochází z jejich strany ke zneužívání dávek. To vše pak **zkresluje obecně pohled na pěstounskou péči** a současné situaci, kdy bychom potřebovali co nejvíce zájemců o pěstounství, to nijak neprospívá.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Změna statusu – vyjmutí péče příbuzných z pěstounské péče – jiná právní úprava.*
- *Povinná příprava příbuzných na přijetí dítěte.*
- *Zavedení speciálních služeb pro pěstouny z řad příbuzných z důvodů odlišných potřeb.*
- *Pravidelné supervize příbuzných se svěřenými dětmi v péči.*
- *Při rozhodování o svěřování dětí do péče příbuzných kvalitní posouzení, co je skutečný zájem dítěte.*
- *Zkvalitnění sociálních šetření v rodinách za účelem předcházení zneužívání dávek.*

Osvojitelé

Zákon na osvojitelskou rodinu v současnosti pohlíží jako na **rodinu běžnou**, přesto se účastníci setkání shodli, že osvojitelské rodiny se stejně jako všichni, kdo přijali do péče cizí dítě, **potýkají s řadou specifických problémů**, proto z tohoto důvodu by měly být vnímány jako **rodiny, které si zasluhují systematickou odbornou podporu a pomoc**. Té se však bohužel těmto rodinám většinou nedostává, protože v regionech **chybí postadopční služby**. Některé kraje podporují jejich rozvoj v rámci své grantové politiky, ale organizací, které se službám pro osvojitele a jejich děti věnují, **je v republice stále velmi málo**. Diskutující uváděli, že v krajích **ubývá i počet zájemců o zprostředkování přijetí dítěte do osvojení**. Mnoho z těch, kdo touží po dítěti, odrazuje **složitý proces zprostředkování**, proto systém obchází a hledají jiné cesty. Dochází tak ke zneužívání adresných souhlasů a patrně obchodu s dětmi. Zdá se, že v tomto ohledu **sociálně-právní ochrana dítěte zcela selhává**.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Osvojení by se mělo stát opět nástrojem sociálně-právní ochrany jako jedna z forem náhradní rodinné péče.*
- *Vybudování systému podpory osvojitelských rodin a postadopčních služeb.*
- *Kvalitní prověřování osvojitelů tak, aby bylo zřejmé, zda budou schopni poskytnout dítěti i terapeutickou pomoc.*
- *V případech nezprostředkovaného osvojení nastolit stejná kritéria posuzování a přípravy, jako je tomu u osvojení zprostředkovaného.*
- *Zamezení zneužívání adresných souhlasů.*

Odborná veřejnost

Pedagogové

Učitelé tráví s dětmi mnoho času, mají tak možnost je blíže poznat. Právě oni by mohli včas upozornit pracovníky OSPOD na problematické chování dítěte, které může naznačovat zanedbávání ze strany rodičů. To se však ne vždy v praxi děje. Účastníci setkání si stěžovali, že **včasný záchyt dětí ze selhávajících rodin nefunguje**. Domnívají se, že **pedagogové neumí správně vyhodnotit situaci ohroženého dítěte**. Zmiňovali též, že **některé školy mají negativní postoj k přijímání dětí umístěných v pěstounské péči**. Neorientují se v právních záležitostech náhradní rodinné péče a nerozumí ani specifickým projevům dětí, které jsou důsledkem raného traumatu, zanedbávání, či týrání ze strany rodičů, nebo i např. změnou rodinného prostředí. Některé **pověřené osoby se snaží šířit osvětu** o tom, co je náhradní rodinná péče na školách mezi dětmi i v pedagogickém sboru, **někde se však setkávají ze strany vedení škol s odmítnutím**.

Návrhy účastníků na zlepšení

- *Osvěta a edukace pedagogů v právních záležitostech týkajících se NRP.*
- *Edukace pedagogů v otázkách attachmentu a diagnostiky ohroženého dítěte, zaměřená na osvojování terapeutických přístupů.*
- *Zavedení problematiky ohrožených dětí, SPOD i NRP do učebních osnov.*
- *Zlepšení spolupráce mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.*

Další odborníci: dětské lékaři, psychiatři, psychologové ...

Podobně jako učitelé, se ani další odborníci, kteří pracují s dětmi, **příliš neorientují v otázkách náhradní rodinné péče a nerozumí specifickým projevům dítěte svěřeného do náhradní rodinné péče.**

Návrh účastníků na zlepšení

- *Edukace dotčených profesí v problematice NRP a problematice ohrožených dětí.*

Závěr

Moc si vážíme zájmu, který podporou našich projektů projevila nadace Sirius o zjištění, s čím se potýkají zástupci OSPOD a NNO v naší republice v oblasti problematiky sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče. Velice děkujeme kolegyním a kolegům ze všech krajských úřadů, OSPOD a neziskových organizací, kteří se našich setkání zúčastnili a ochotně se podělili o své zkušenosti a názory. Děkujeme za jejich zájem a čas pracovat společně nad otázkami NRP a pokusit se tuto oblast neustále zlepšovat.